

Bolkar Dağları Seyir Defteri Dağ Doğulmaz Olunur

Onur ÇALIŞKAN

3. Baskı

Doç. Dr. Onur ÇALIŞKAN

BOLKAR DAĞLARI SEYİR DEFTERİ
Dağ Doğulmaz Olunur

ISBN 978-605-241-477-4
DOI 10.14527/9786052414774

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ekim 2018, Ankara
3. Baskı: Kasım 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Dünyanın en yiğit kadınına,
annem Zeliha TUĞRUL'A...*

Onur ÇALIŞKAN

Onur ÇALIŞKAN, 1975 yılında Ankara'da doğdu. 1993 yılında TED Ankara Koleji'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü'nü 2005 yılında bitirdi. 2005 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, İlköğretim Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim dalında yaptığı yüksek lisans eğitimiyle, 2008 yılında bilim uzmanı oldu. Aynı yıl yine aynı kurumda doktora eğitimine başladı. 2012 yılında Fiziki Coğrafya alanında doktor unvanını aldı. 2013 yılında Eğitim Bilimleri Fakültesi, İlköğretim Bölümü'nde Yardımcı Doçent oldu. 2017 yılında Fiziki Coğrafya alanında doçent unvanını aldı. 2013 yılından beri Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim dalı Başkanlığını da yürütmektedir. Ulusal ve uluslararası birçok bilimsel derneğe üyedir. TÜBİTAK ve üniversite kaynaklarınca desteklenen çok sayıda projede çalışmıştır. Yurt dışı ve yurt içi çeşitli proje ve dergi hakemlikleri, çok sayıda bilimsel kongre sunumu ve bilimsel yayınları mevcuttur. Çalışma alanları çevre eğitimi, eğitimde arazi çalışmaları, şehir iklimi, canlı iklimi, glasiyal ve periglasiyal jeomorfoloji olarak sıralanabilir.

ÖN SÖZ

Birkaç bin yıl içinde insanların yalınayak gezginlerden uzay kâşiflerine dönüşmesinde birçok farklı motivasyonun rolü vardır. Bunlar arasında en masumu bilme cesareti ya da öğrenme isteğini tetikleyen merak duygusudur diyebiliriz. Dağın ardındakini, çölün ötesindeki, denizin sonundaki, Venüs'ün yüzeyindeki merak etmesiyle başlayan yolculuklar değişimin altında yatan temel faktörlerdir. Merakla harmanlanan macera arzusu, bir gözü sonsuz uzayda, diğeri derin okyanus çukurlarında olan, sürekli üreten, ürettiklerini paylaşan bir tür yaratmıştır. İnsanın yılmadan, usanmadan keşif, icat peşinde olması yine insanlığın bütün gezegene 'hâkim' olması sonucunu doğurmuştur. Kuzeyin soğuk çöllerinden, tropiklerin turkuaz mercan adalarına kadar insanların kalıcı etkilerinin görüldüğü bir Dünya şekillenmiştir. Kendini canlı cansız nesnelere ayıran, istisnai olduğu yanlışlığına canı yürekten inanan değişik farklı bir tür ortaya çıkmıştır.

Bilimsel merak, keşfetme arzusu, bir problemi çözme dürtüsü insanları harekete geçiren anahtar faktörler arasındadır. Genellikle insanları huzurlu yuvalarından, rahat yataklarından, konforlu yaşıntularından ayıran ve bilinmezliğe doğru sürükleyen bahsi geçen duyguları birkaç kelimeyle açıklamak kolay değildir. Her ne gerekçe ile olursa olsun insanların bilmediklerine, bilinmeyene gösterdikleri ilgi olumsuz sonuçları olabilecek maceralara atılmalarına neden olabilmektedir. Bütün olumsuzluklara, imkânsızlıklara, tehlikelere karşın inadına cesur kadın ve erkekler hayatlarını bilmek, öğrenmek üzerine kurmaya devam etmektedirler.

Bolkar Dağları Seyir Defteri bilmek, anlamak, anlamlandırmak eylemleriyle güdülenmiş bir grup bilim insanının Dünya'nın cennet köşelerinden birine yaptıkları dört günlük yolculuğu ele almaktadır. Otuz bin yıl önce buzulların işgaline uğramış ve ciddi tahribatlar, erozyon süreçleri atlatmış, Anadolu'nun yüksek dağlarından birinde söylenmiş türküler dile getirilmektedir. Güncel buzul izleri ara-

yan bilim insanlarının karşılaştıkları sorunların yanı sıra günlük telaşlarını da konu edinmektedir. Bir tarafta kuşak çatışmaları, bir tarafta sınıfsal farklılıklar ve sürekli çelişen çıkarlar olmasına karşın bir arada durmaya çalışan bir ekibin, dağlara duydukları ortak sevdâ öyküleştirilmektedir.

Bu kitap her şeyden çok Bolkar Dağları'yla ilgilidir. Bolkar Dağları'nın geçmişten günümüze geçirdiği efsanevi değişimler ele alınmaktadır. Bir zamanlar derin deniz tabanının bile altında bulunan kayaç topluluklarının, 3.500 metre yükseltiyeye sahip zirveler haline gelmesi konu edilmektedir. Bu güzelim kayaçların ova ya da plato olmak dururken neden dağ olduğuna odaklanılmaktadır. Doğal olaylar, süreçler ve güçler yanı sıra insanların dağları nasıl anladıkları, kavradıkları tanımlanmaya çalışılmaktadır. Eşi benzeri bulunmayan canlıları ve muhteşem manzaralarıyla Dünya'nın en güzel mekânlarından birinin nasıl bütün olumsuzluklara inat yaşamaya devam edebildiği anlatılmaktadır. Sadece üzerinde, çevresinde yaşayanları değil kilometrelerce uzaktakileri bile güzellikleriyle büyüleyen ve kendisine çeken muhteşem bir doğaya duyulan aşk yansıtılmaktadır.

Bu eserin ortaya çıkmasında esinlenen pek çok gerçek kişi ve olay bulunmasına karşın eserde geçen gerçek olaylara, yerlere, sağ ya da ölü gerçek insanlara dair herhangi bir benzerlik, tamamen tesadüfidir. Metnin tek bir anlatıcısı olmakla birlikte iki farklı dili bulunmaktadır. Anlatıcı hem Bolkar Dağları seyir defterini kaleme almakta hem de bu çalışma esnasında yaşananları dile getirmektedir. Seyir defterinde yazılanlar italik olarak vurgulanmıştır. Ayrıca anlatıma destek olmak ve kimi yerde anlatımı zenginleştirmek için çeşitli görseller kullanılmıştır. Bu görsellerin büyük bir bölümü Dr. Öğr. Üyesi Erkan YILMAZ'IN arşivinden alınmıştır.

Onur ÇALIŞKAN

2018

İÇİNDEKİLER

Öz Geçmiş	v
Ön Söz.....	vii
1. BÖLÜM: Yeniden Toplanıyoruz.....	1
2. BÖLÜM: Yoğurda Üflemek	23
3. BÖLÜM: Sıkıcı Yolculuk	37
4. BÖLÜM: İkiye Bölünüyoruz.....	77
5. BÖLÜM: Blumenthal'in İzinde.....	117
6. BÖLÜM: Bolkar Dağları'nda Tabakam Kaldı.....	165
Haritalar	171

1. BÖLÜM

YENİDEN TOPLANIYORUZ

Telefonum acı acı çalmadan önce ellerime bakıp zaman içinde ne kadar da abes bir şekil aldıklarını düşünüyordum. Çok değil birkaç yıl önce daha ince ama daha sağlam görünüyorlardı. Bu kadar beyaz olduklarını hiç fark etmemiştim, peki işaret parmağımın kenarındaki sigara isini nereye gitmişti? Birer mitralyöz namlusu gibi sert ve sağlam parmaklarım ne zaman ucuz, kalitesiz, içinde ne olduğu bilinmeyen soyulmuş sosisler şeklini almışlardı? Avuç içimde sarı, koyu kahve nasırlar, parmak uçlarımda aşınma dayanıklı sertlikler olurdu. Bir inşaat işçisi, bir topraksız köylü, bir demirci çırağının ellerine sahipken ne zaman bu kodaman, pofuduk, orta-üst sınıf kâtip parmaklarına sahip olmuştum?

Dinlediğim müziğin de etkisiyle olacak ellerime baktıkça kahroluyor, sevdiğim birini kaybetmişçesine acı çekiyordum. Bozuk hoparlörden çıkan cızırtılı sese rağmen Johann Sebastian Bach'ın Üç Numaralı Majör Orkestra Süitini verdiği hüznü, ellerime yaktığım ağıt senkronize bir hüznü yaratıyordu.

Bütün çocukluğum ve gençliğim proleter mahallelerinde geçmiş, karakterimi, zevklerimi, yaşama biçimimi yaratan bütün kalıplar buralarda dövülmüştü. Severecek yediğim yemekler, dinlediğim müzik, beğendiğim filmler, aktrisler, günlük alışkanlıkla-

rım ilk buralarda şekillenmişti. Çocukluğumun uzunca bir bölümünde evimizde televizyon yoktu, eski, kocaman, üzeri dantelle örtülmüş Philips marka bir radyo vardı. Radyoda sürekli annemin en çok sevdiği yayıncı olan Polis Radyosu açık olurdu. Polis Radyosu'nda da Johann Sebastian Bach çalmazlardı. Çok büyük bir kayıp olduğunu bir rastlantı eseri otuz beş yaşından sonra Bach dinlediğimde anladım. Olsun zararın neresinden dönülürse kardi. O günden sonra hayatımda Mahzuni Şerif, Neşet Ertaş, Müslüm Gürses kadar Johann Sebastian Bach'ın da yeri vardı.

Ellerime yaktığım ağıt bitmeden, midem boğazıma asit saldırısını başlattığında, kaygılanmam gereken başka organlarım olduğunu da hatırladım. Yaşlılıktan mı yoksa bir masanın başında sürekli oturup okumanın, yazmanın verdiği hareketsizlikten mi bilinmez neremi dinlesem duyduğum tek şey şikâyetten başka bir şey değildi. Hayatı boyunca hastaneye gitmemiş, yetmiş yaşından sonra doktorla tanışmış ihtiyarlarlar gibi “Neren ağrıyor?” diye sorana, “Her yanımla ağrıyor doktor hanım.” diyesim vardı. Yalan mı söyleyeyim her yanımla ağrıyordu işte. Eskiden taşı yesem sindiren sistemler, giderek en basit acılı, ekşili, mayalı gıdalara bile isyan eder hale gelmişlerdi. Küçük bir poğaçaya, iki dilim soğan, gazlı içecek, hafif salçalı makarna ve buna benzer ufak tefek değişikliklerin ardından hemen ıstırap dolu saatler, geceler beni bekliyordu. Midemin ağrısı gece uykumdan uyandırıyor. Bir zamanlar sefaletten, parasızlıktan yiyemediğim canım yiyecekleri şimdi de isyankâr sindirim sistemim yüzünden yiyemiyor, kahroluyordum.

Telefonum ‘Baba’ filminin ölümsüz ana tema müziğiyle çalmaya başladığında gözlerim dolmuştu, neredeyse ağlamak üzereydim. Bir süre Bach ve Nino Rota’nın¹ ezgileri birbirine karışmış, ses kalitesi yerlerde olmasına rağmen ortaya doyumsuz bir müzik ziyafeti çıkmıştı. Ellerime bakmayı, midemi dinlemeyi bırakıp ağır hareketlerle hoparlörün sesini kıstım, telefona uzanıp kimin aradığına baktım.

“Alo! Abim ne yapıyorsun?” dedim, arayan Ali’ydi.

“Ne olsun be abim, iyiyim. Sen ne yapıyorsun?” dedi, sesi gayet neşeli geliyordu, sesinin geri planında sürekli akan trafiğin, korno çalan araçların çıkardığı gürültü dışarıda bir yerde olduğuna işaret ediyordu.

“Ofiste boş boş oturuyorum. Sen neredesin?” diye sordum. Neşesini bana da bulaştırmış az önce organlarıyla kavga eden ihtiyar gitmiş, yerine gencecik başka biri gelmişti.

“Biz yola çıktık, sana doğru geliyoruz. Yerleşkeye girince yine ararız, sen de aşağı gelirsin bir şeyler yiyip içeriz.” dedi. Lunapark oyuncaklarında eğlenen bir oğlan çocuğu kadar şendi.

“Buyurun gelin abim, çok memnun olurum.” diyerek telefonumu kapattım. Hoparlörün sesini yeniden açtım ve Ali’nin az önce bulaştırdığı neşeyi açık olan pencereden göğe yollayıp, kendi kendime acımaya, hüznlenmeye devam ettim. 1717 yılında bestelenmiş ve insanı bütün hücrelerine işleyecek kadar kuvvetli olan Bach’ın Üç Numaralı Majör Orkestra Süitinin ağır ağır ofisi doldurması, yükselmesini ve bütün benliğimde dalgalanmasını izledim.

1 Mario Puzo’nun yazdığı aynı adlı romandan uyarlanan, Francis Ford Coppola’nın yönettiği, Marlon Brando ve Al Pacino’nun başrollerini paylaştığı, 1972 yılı yapımı Baba filminin müziklerini besteleyen İtalyan besteci.

Biz dediğine göre yanında Mehmet de olmalıydı. Her ikisini de birkaç gündür görmüyor, sadece telefonda konuşuyordum. En son ben ziyaretlerine, onların fakültesine gitmişim. Bütün öğleden sonra ve akşam boyunca keyifli bir sohbet etmiş, hoşça vakit geçirmiştik. Aynı üniversitenin farklı bölümlerinde çalışmamıza karşın üçümüz de coğrafyacıydık.

Ali benden bir yıl önce coğrafya eğitimine başlamıştı. Üniversite yıllarından beri tanışıklığımız, merhabamız olmakla birlikte asıl dostluğumuz bir araştırma projesi esnasında gelişmişti. Akdeniz'deki kıyı gelişimini, deniz seviyesi değişimini araştırdığımız bir proje sırasında yakınlaşmıştık. Proje sırasında sabahtan akşama kadar birlikte olmamız, aynı evde konaklamamız kısa zaman olmasına rağmen yoğun bir şekilde birbirimizle görüşmemizi, konuşmamızı sağlamıştı. Proje bittikten sonra iki sıkı dost olarak görüşmeye devam etmiştik.

Her ikimiz de fakir ailelerden gelen, geçinmek için emeğin de başka hiçbir varlığı olmayan insanlardık. Çocukluğumuzdan beri emek yoğun işlerde çalışmıştık. Lisans eğitimi sırasında bile çalışmaya devam etmiş, mezuniyet sonrasında akademiye girmiştik. Kol emeği yerine kafa emeğiyle hayatımızı idame ettirir olmuştuk. Buna rağmen büyüdüğümüz yerlerden kopmamış, buradaki dostluklarımızı devam ettirmiştik. Ortak acılarımız, ortak kaderimiz, ortak yoksulluklarımız vardı. Neredeyse eş zamanlı olarak akademiye hoca olduğumuz için de hemen hemen her gün görüşürdük, yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi.

Mehmet bizden çok önce mezun olmuş, birçok farklı iş yaptıktan sonra, bizden bir yıl sonra akademiye girmişti. Feleğin çemberinden birkaç kez geçmiş, kimseye eyvallahı olmayan, dobra bir insandı. Doğruculuğu yüzünden başına gelmedik iş kalmamış olmasına rağmen kendi bildiklerinden taviz vermeyen bir

kişiydi. Yaşça bizden büyüktü ama hiçbir zaman bize danışmaktan gocunmaz, ne zaman yardım istesek elinden gelenin fazlasını yapmaya çalışırdı. İnsanın hasıydı, ne bir canlıya ne de cansıza zarar veremeyecek kadar iyi yürekli ama istediğinin dünyasını kartartacak kadar da kudretliydi. Ali'yle aynı bölümde oldukları için artık neredeyse yapışık ikiz haline gelmişlerdi, bir tek uyumaya giderken yollarını ayırıyorlardı. Eğer ayrılığımız bir günden fazla sürmüşse ciddi olarak çalışıyoruz anlamına geliyordu.

Buluşmalarımızda çoğu zaman coğrafya üzerinde konuşuyorduk. Kimi zaman reel politik, Ali'nin favori konularından felsefe ya da psikoloji üzerine okumalarımızı da paylaşıyorduk. Ama nasıl oluyorsa laf dönüp dolaşıp coğrafyaya geliyordu. Çoğu ortaokul çocuğunun kâbusu olan coğrafyadan ve coğrafi kavramlardan bahsediyorduk. Araştırdığımız, üzerinde çalıştığımız, diğer hocalardan duyduğumuz yeni gelişmeleri birbirimizle paylaşır, ardından da derinlemesine analiz ederdik. Ali'nin ak dediğine ben kara, benim ak dediğime Ali kavuniçi derdi. Yaptığımız beyin fırtınaları olaylara, konulara, kuramlara bakış açımızı genişletirdi.

Şahsım adına coğrafi gelişimime büyük katkısı olan bu tartışmaları çok sever, öğrenme yolunda önemli unsurlar olarak algıladım. Tartışmaların taraflarından biri olmaktan özenle kaçman Mehmet ilgiyle dinler, ciddi olarak faydalandığını ifade ederdi. Genellikle taraf tutmayıp sonuna kadar takip eder, aramızdan kim sıkıştıysa Mehmet'ten destek almak için ona danıştığında, "İkiniz de haklısınız abi" diyerek işin içinden kurtulurdu.

O zamana kadar yaptığımız bütün eserler, yazdığımız makaleler ortaktı. Genellikle ben metni yazardım, coğrafi bilgi